

הרב יהודה הלוי עמיחי

טעימת פירות ערלה לצרכי מחקר

שאלה

אנו חוקרים המפתחים זני פירות חדשים, האם אנו יכולים לטעום פירות ערלה כדי לדעת את טעם הפירות בכדי לדעת האם כדאי להמשיך בפתוח זנים אלו.

א. אסורי הנאה בערלה

התורה (ויקרא יט, כג) אומרת: "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל". מדברי הפסוק נלמד איסור אכילה בערלה, איסור הנאה מניין? על כך אומרת הגמרא (קידושין נו ע"ב):

בערלה מנלן (שאסורה בהנאה)? דתניא: (ויקרא יט) ערלים לא יאכל - אין לי אלא איסור אכילה, הנאה מנין שלא יהנה ממנו, ולא יצבע בו, ולא ידליק בו את הנר? ת"ל: וערלתם (את) ערלתו (ויקרא יט), לרבות את כולם.

הלכה זו נפסקה ברמב"ם (מאכלות אסורות פ"י ה"ט) וז"ל:

הערלה כיצד? כל הנוטע אילן מאכל כל פירות שעושה אותו אילן שלש שנים משנטע הרי הן אסורין באכילה ובהנאה. שנאמר: שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. וכל האוכל מהם כזית לוקה מן התורה.

ב. חצי שיעור איסור הנאה

הרמב"ם דייק וכתב שכל האוכל כזית לוקה מהתורה, אולם איסור אכילה שייך גם בפחות מכזית ככל דיני חצי שיעור שאנו פוסקים כדעת רבי יוחנן שהוא אסור מהתורה אלא שאין לוקים על כך (הל' מאכלות אסורות פ"ג ה"ו). נשאלת השאלה מה הדין באיסורי הנאה כשהם בחצי שיעור. היה מקום להסביר שדעתו של ר' יוחנן (וימא עד ע"א) שחצי שיעור אסור תורה מכיוון ש"חצי לאצטרופי" ופרשו שיכול לאכול חצי כזית ועוד חצי כזית, על פי זה בהנאה שאין מושג של הצטרפות חצאים, במקרה זה אנו פוסקים שחצי כמות מותרת. ואמנם כך העלה הפרי מגדים בסברא, וזה לשונו (פתיחה להלכות פסח חלק שני, פרק שלישי אות ד):

יש להסתפק בנהנה מחצי שיעור איסור מהתורה או מדרבנן, דשמא כל חלב לרבות חצי שיעור, ומינה יליף לכל איסורין זה באכילה ולא בהנאה? וכל שכן אם נאמר הטעם חצי לאצטרופי היינו שיטעה ויאכל כזית כדי אכילת פרס, זה שייך באכילה ולא בהנאה? ... ויראה דאכילה בכזית משמע וחצי שיעור מכל חלב או הלכה למשה מסיני... משא"כ באיסורי הנאה דנפיק מאותו אתה משליך¹, ולחזקיה מלא יאכל (בצירי)² משמע ודאי אף בכל שהוא. מסקנת הפרי מגדים היא שבאיסורי הנאה אפילו כל שהוא אסור בהנאה מכיוון שהפוסקים מהם אנו לומדים על איסורי הנאה משמעותם שכל כמות אסורה בהנאה.

נראה שיש להביא ראיה לכך מדברי הירושלמי (תרומות פ"ו ה"א):
מודי ר"ש בן לקיש באיסורי הנייה ומודי ר"ש בן לקיש ביום הכיפורים ומודה ר"ש בן לקיש בעתיד להשלים.
הירושלמי אומר שריש לקיש הסובר שהאוכל חצי כזית מותר מדין תורה ואסור מדברי חכמים, מודה לרבי יוחנן בשלשה דברים א. באיסורי הנאה. ב. יום

1. בטרפה נאמר "לכלב תשליכון אותו" דרשו חז"ל (פסחים כב ע"א) אותו אתה משליך לכלבים אבל שאר דברים שאסורים באכילה אין להשליך לכלב ואסורים בהנאה.
2. "לא יאכל" דרש חזקיה שלא יהיה בו היתר המביא לידי אכילה, ומכאן שאיסורי הנאה המביאים לידי אכילה ג"כ אסורים.

הכיפורים ג. בעתיד להשלים. ומשמע מכאן שלגבי איסורי הנאה חצי שיעור אסור מהתורה ואף ר"ל מודה לכך.

הנצי"ב (משיב דבר ח"א סי' לג) כתב שלכל הדעות יש איסור הנאה אפילו בפחות משווה פרוטה ובכל שהוא, ולא נחלקו אלא לעניין מלקות, אבל איסור יש אפילו בכל שהוא. מכאן למדנו שאסורה כל אכילה וכל הנאה בפירות ערלה מהתורה, אפילו בכמות קטנה.

אלא שעלינו לבאר בנדון דידן האם יש מקום להקל בטעימה בלבד שאיננה להנאת אכילה אלא לבדיקת איכות הפרי.

ג. טעימה ופליטה באיסורי אכילה

בתערובת של חלב בבשר אומרת הגמרא (חולין צז ע"א) שנותנים לקפילא ארמאי (= טבח גוי) שיטעם ויאמר האם טעם החלב מורגש בתערובת או לא. מכאן שאין לתת ליהודי לטעום את התערובת למרות שאיננו מתכוון להנות מהתבשיל, שהרי לא התירו ליהודי לטעום רק תערובת של היתר בהיתר (תרימה וחולין), אבל באיסור צריך לקחת גוי.

הריב"ש (סי' רפח) נשאל שאלה זו, ועיקר השאלה הייתה שהרי למדנו בדיני תענית (ברכות יד ע"א):

בעי מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מרבי אמי: השרוי בתענית מהו שיטעום? אכילה ושתייה קביל עליה - והא ליכא, או דילמא הנאה קביל עליה - והא איכא? אמר ליה: טועם ואין בכך כלום. תניא נמי הכי: מטעמת אינה טעונה ברכה, והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום. עד כמה? רבי אמי ורבי אסי טעמי עד שיעור רביעתא.

מדברי הגמרא משמע שטעימה איננה מוגדרת כהנאה, ולמסקנת הגמרא טועם ואין בכך כלום, וא"כ מדוע יש לקחת טבח גוי לטעום את התערובת? הריב"ש הביא תחילה הסבר פשטני, וז"ל:

ואני אומר: אף אם היה דבשאר אסורים שריא בהו טעימה, ההיא דחולין לא קשיא; דיכילנא לשנויי לך, שאפשר שאין סומכים על טעימת קפילא בלא אכילה, לאכול אכילה גמורא; שהרי אפשר שיש בו טעם באכילה גמורא, ולא יוכר בטעימה בלא אכילה. ומאי לטעימה קפילא באכילה גמורא קאמר, אלא דקרי לה טעימה, כיון

שבא להכיר הטעם. וגם, שאכילה מועטת קרויה טעימה; כדאמרינן (סוכה כ"ז): כדטעים בר בי רב ועייל לכלה; וכן בלשון הכתוב: כי טעמתי מעט הדבש הזה. וכי תימא: אם כן למה לי קפילא? כל אדם יכיר הטעם באכילה! אפשר, לפי שאין סומכין על אחר, דלא מהימן לן; א"נ, שהוא בקי יותר בהכר הטעמים.

לפי הסברו הראשון של הריב"ש טעימה אמנם מותרת, אלא שהגמרא (חולין) רצתה שהטעימה תהיה בדיקה טובה ועל כן צריך בדיקה באכילה ולא טעימה שטחית, ועל כן דרשה גוי, אבל באמת יהודי יכול לטעום מעט מאיסורי אכילה והנאה. הריב"ש לא דחה סברא זו אלא כתב:

מיהו, שנויי דחיקי לא משנינא לך.

מתוך כך הגיע הריב"ש למסקנה:

אבל האמת הוא, דבשאר איסורין, טעימה אסורה; ולא התייר אותה אלא בתענית יחיד, משום דטעימה לא קביל עליה³.

הריב"ש הביא ראיה לשיטתו שבשאר איסורים יש איסור טעימה.

וראיה לזה מבית תיהא (ע"ג ס"ז), דפליגי בה אב"י ורבא; כפי מה שפירש בה ר"ח ז"ל, או פירוש בעל הערוך ז"ל, שטועמים הריח בפיהם; ועד כאן לא שרי רבא, אלא משום דריחא לאו מילתא היא, ואין כאן אלא טעימת הריח, אבל טעימת גוף האיסור, אפילו לרבא אסורה.

ומיהו, משמע דלא אסיר מדאורייתא, כמו חצי שיעור; דהא טעמא דחצי שיעור, משום דחצי לאצטרופי, כמש"כ למעלה, ואין לומר כן בטעמו ולא בממשו. ועוד, דאי דאורייתא כמו חצי שיעור, ליבעי ברכה; אלמה תניא (ברכות י"ד ע"א): מטעמת, אינה צריכה ברכה? ואפילו לדעת ר"ת ז"ל, דטעם כעקר, דאורייתא, היינו באכילה גמורה; דכיון שאוכל דבר שיש לו טעם אסור; דמי לאוכל עקר האסור. אבל במי שאינו אוכל כלל, אין הטעימה אסורה, כיון שאינו

3. יש להעיר שהסבר זה הוא לפרוש רבינו חננאל בגמרא (ברכות יד ע"א), אולם רב שרירא גאון (שערי תשובה סי' שכד) התייר טעימה בבליעה אפילו ביום הכפורים. עיי"ש.

אוכל גוף האסור, דהא לא חזי לאצטרופי.

ואפשר, דטעמא דטעימה אסורה אפילו באסורי אכילה, היינו, כדי שלא יבא לבלוע מעט, ואתי לידי אסורא דאורייתא; כדאמרינן לנזירא: סחור סחור לכרמא לא תקרב.

נראה שלמסקנת הריב"ש טעימה בבליעה הרי זה ככל חצי שיעור האסור מדין תורה, ובמקום שאין בליעה (כגון שפולט את הטעימה) בפנינו רק חשש שמא יבלע, ועל כן האיסור הוא מדרבנן בלבד.

על סמך דברי הריב"ש הללו התיר הצמח צדק (הקדמון, סי' מז) לאומן המבשל בורית (אפר ומלח) לטעום האם שם מספיק מלח בבורית, והסביר שהריב"ש אסר טעימה בדבר שהוא אכיל מחשש שמא יבוא לאכלו, אבל בורית שהיא פגומה מעיקרא, יש להתיר בה טעימה מלכתחילה. בנו של הצמח צדק (בהערה בסוף הספר) חלק עליו ואסר אפילו לטעום דבר פגום, וכן הביא הפרי חדש (סי' קח סעי' ה אות כב) שאין להתיר אפילו במקום פגום. הפרי תואר (ס"ק ה) כתב שבורית הרי זה פגום מעיקרא ולכן מותר לטעום, ועוד שאינו מתכוון אלא למלאכתו ולכן התיר הצמח צדק לבדוק את המלח.

ד. טעימה ופליטה באסורי הנאה

השו"ע (יו"ד סי' צח) כתב שבתערובת מין בשאינו מינו מביאים לקפילא גוי שיטעם ועליו אפשר לסמוך אם לאכול או לא. והקשה על כך הש"ך (ס"ק ב) הרי אין לגוי נאמנות בשל תורה. הפלתי (ס"ק ב ד"ה ובגוף) תרץ את השאלה ואמר שכיוון והגוי יאמר האם יש טעם חלב בתערובת או לא, והיהודי לא יאכל מיד את התערובת כולה, אלא יטעם מעט ואם ימצא טעם חלב יפלוט א"כ אין כאן איסור של תורה, אלא מדרבנן (כמבואר בריב"ש), ועל כן הגוי נאמן במסיח לפי תומו. על תשובה זו הקשה החת"ס (אבה"ז ח"א סי' צד):

ומה שהמציא פלתי המצאה דמגמגע ופולט תמוה דעל כל פנים הנאה איכא ואסור בבשר וחלב.

נראה שבשאלה זו גם התקשה השואל את המהרי"א (ויהודה יעלה יו"ד סי' קכט), שאם יהודי טועם אפילו שהוא פולט עובר על איסור תורה של איסור הנאה, וכיצד כתב הפלתי שהאיסור רק מדרבנן?

המהר"י אסד הסביר את הפלתי מדוע אין כאן הנאה מבשר וחלב: הרי הנאה זו דטועם יפלוט הוי שלא כדרך הנאתו שהרי פולטו,

ואפילו אם תמצי לומר גם בהנאה אסור טעם כעיקר מדאורייתא היינו כדרך הנאתן אבל טועם ופולט שלא כדרך הנאתו הוא. ועוד טועם ופולט נהי דהנאה איכא מכל מקום הרי אינו מכוין להנות מטעימה זו דאיסורא אלא לנסותו הוא טועמו ופולטו מיד, וק"ל דבר שאין מתכוין מותר, ובמידי דהנאה אפילו פסק רישיה נמי שרי כמ"ש הר"ן פ' גיד הנשה בסוגיא דריחא מלתא אע"ג שהוא נהנה מריחו ומתעסק בחלבים ועריות חייב שכבר נהנה, ריחא לא חשיב אכילה והנאה לרבא ע"ש והכי נמי טועם ופולט כן. ונהי דעדיף טועם ופולט יותר מריח דהא שרי והא אסור היינו רק מדרבנן אבל לא מדאורייתא לכולי עלמא.

לפי המהר"י אסד נראה אפשר להסביר את הפלתי שכיוון והוא פולט מיד את הדבר הרי שאין זה כדרך הנאתו, וכמו כן אינו מתכוון להנות ועל כן אין כאן איסור הנאה מבשר בחלב כשיפלוט את התערובת. עוד אפשר להוסיף שהריב"ש, צמח צדק והפלתי לא דנו באיסורי הנאה מכיוון שהוא פולט את הטעימה, ועל כן השוו את דיני אכילה להנאה, שהרי כל דיני הנאה נלמדים מאיסורי אכילה, ומכיוון שאין כאן אסורי אכילה שהוא פולטו אין גם איסור הנאה בפליטה. על כן נראה שבפליטת הטעימה יש איסור דרבנן, ואין להקל אלא במקום שיש טעם לפגם או סיבה אחרת להקל.

ה. ערלה בזמן הזה

דברי הצמח צדק שבנותן טעם לפגם מותר לפלוט הוסברו על ידי בנו (קונ"א) וכן הפר"ח (סי' קח ס"ק כב) שההיתר לפלוט הוא לאו דווקא נותן טעם לפגם אלא כל מקום שהאיסור הוא מדרבנן ג"כ מותרת טעימה ופליטה, וכך הבין הצמח צדק בדעת הריב"ש, שרק באיסור תורה יש איסור דרבנן לטעום ולפלוט אבל באיסור דרבנן לא אסרו טעימה ופליטה. וכן האריך בכך בשדה חמד (מערכת ט כלל ו). אנו נוקטים כדעת רוב הראשונים והאחרונים שערלה בזמן הזה בארץ ישראל אסורה מדאורייתא (עיין זרע גד אות כ, שהאריך והביא את כל השיטות בשאלה), א"כ לכאורה יש לאסור בליעה ופליטה.

אולם דעת המשנה למלך (מאכלות אסורות פ"י הי"א) והצל"ח (ברכות לו ע"א) שערלה בזמן הזה בארץ ישראל היא מדרבנן. אם כן לשיטה זו אפשר להתיר לחוקרים לטעום ולפלוט את פרי העץ למרות שהוא ערלה, שהרי האיסור הוא

מדרבנן (למרות שעיקרו מהתורה) ואיננו מתכוון להנאה אלא לעבודתו ועל כן פליטה כזו לא נאסרה אפילו לפי הריב"ש. אלא שיש להתיר זאת רק בדוחק גדול, כיוון שרוב הראשונים והאחרונים סוברים שאיסור ערלה הוא מדאורייתא, וכך הוא מנהג ארץ ישראל להחמיר בערלה כדאורייתא, ועל כן קשה מאד להקל בפליטת האיסור.

ו. טעימה בלשון

עד כאן הדיון היה לעניין פליטה של האיסור מהפה אלא שנשאלת השאלה האם יש מקום להקל בטעימה רק בלשון שאין כניסת ממשות איסור לפה אלא בנגיעת לשון.

השו"ע (וי"ד סי' קח סעי' ה) כתב:

מותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית, לידע אם הוא טוב. הגה: אבל אסור לטועמו, אף על פי שאינו בולעו (ריב"ש סימן רפ"ח). ואסור לזלף יין נסך שאסור בהנאה (בשערים בשם הגהות אשירי סוף ע"ז). אבל מותר לזלף סתם יינו דמותר בהנאה (ארוך כלל ל"ט).
הט"ז (ס"ק ט) העיר על דברי הרמ"א שאסור לטעום כל איסור, והביא את הריב"ש שאסורה טעימה מחשש שמא יבוא לידי בליעה. ולכאורה קשה מדוע הרמ"א לא אמר שאסורה טעימה בסוף ההגה, לאחר שהביא דין סתם יינם שאסור מדרבנן בלבד. ומכאן העלה בשו"ת אלף המגן (סי' לח) שמא האיסור לטעום הוא רק באיסורי תורה אבל באיסורי דרבנן מותר לבלוע ולפלוט וכפי שכתבנו לעיל בדעת הצמח צדק. עוד הוסיף שהאיסור הוא שמא יבלע אבל בטעימה בלשון לחוד לא נאסרה אפילו בדאורייתא (עיי"ש). וכן משמע מלשון הט"ז (סי' צח ס"ק ב) שכתב להתיר טעימה בלשון בלבד, וכפי שכתב השו"ע (סי' מב סעי' ג) שמותר ללקק בלשון את הכבד לדעת האם היא מר או לא.

לפי הסבר זה יש לחלק בין טעימה ופליטה מהפה ובין טעימה בלשון בלבד, שהרי במקרה כזה לא יבוא לידי בליעה והדבר מותר אפילו באיסור דאורייתא, ורק בפליטה לא התירו אלא באיסור דרבנן (כדעת הצמח צדק). ועל כן יתכן שאפשר לצרף זאת בשעת הצורך הגדולה לדעות שערלה דרבנן ואפילו אם הוא דאורייתא יש מקום להקל בטעימה על ידי הלשון בלבד.

סיכום

- נראה שחוקר הרוצה לבדוק את פירות הערלה אסור לו לטעום את פירות הערלה, אולם אם צריך לעבודתו, ינהג לפי הסדר דלהלן:
- א. ינסה לבדוק במעבדה את ערכי הסוכר ורמת החמיצות שבפרי.
  - ב. יבקש מנכרי שיבדוק זאת.
  - ג. כשאין אפשרות אחרת יכול לגעת בלשונו ויטעם, אבל ישתדל לא להכניס לפיו ולפלוט.
  - ד. אם נכנס לפיו יפלוט מיד.

